

גליונות-עזר לשיעורים בנביא

ס' ירמיהו

מאת

יצחק לוי

המיר ספרים

21-08-1986

המיר ספרים

1989-12-5

מכשירי כתיבה

משרד החינוך והתרבות / אגף החינוך הדתי
תשל"ז

ערך והתקנין לדפוס אשר ופרטיל
אתר דעת - מכללת הרצוג

נדפס במדינת ישראל תשל"ז
Printed in Israel 1977
בדפוס הממשלה

תוכן העניינים

אתר דעת - מכללת הרצוג

עמוד

5	עם החוברת
7	דברים אחדים למורה .
8	כללים לתלמיד .
9	שאלות בפרקים א-גב

עם החוברת

אתר דעת - מכללת הרצוג

על-פי תכנית-הלימודים הישנה לבתי-הספר הממלכתיים-דתיים נלמד ספר ירמיהו בכיתה ט, ואילו כיום נלמד הספר בכיתה ח, והוא אפוא ראשון לספרי הנביאים האחרונים הנלמדים בבית-הספר. הלכנו בזה אחרי חכמינו ז"ל – כשם שכבר הם ז"ל הסמיכו בסידורם את ספר ירמיהו לספר מלכים, משום ש"סמכינן חורבנא לחורבנא" (לשון הגמרא בבבא-בתרא יד ע"ב), כך הסמכנו אנו את לימוד ספר ירמיהו ללימוד ספר מלכים שנלמד בכיתה ז, והוא מסיים בחורבן המקדש.

כבר עמד ר' יצחק אברבנאל בהקדמתו לפירושו לספר ירמיהו על הקווים המשותפים בין משה רבנו לירמיהו כאשר כתב, שכי"ד דברים נתדמה ירמיהו למשה, "מפני היות מדריגת נבואת ירמיהו יותר קרובה ומתדמה למדריגת אדון הנביאים משאר נביאי ישראל" (מקור להשוואה והערכה זו ראה בפסיקתא דרב כהנא לפסוק בדברים יח, יח, "נביא אקים להם מקרב אחיהם כמוך" – בשם רבי יהודה ב"ר סימון). בקווי השוואה אלה יש כדי לקרב אל התלמיד הצעיר את פרקי הנבואה הקשים לכשעצמם, כלשונם ובתוכנם, כי בספר זה רב יותר היסוד האישי והעלילתי מאשר בשאר ספרי הנביאים האחרונים (נימוקים נוספים להקדמת ס' ירמיהו ראה בחוברת: מקרא – הצעה לתכנ"ל בכיה"ס הממ"ד).

הוראת פרקי נבואה לגילאי חטיבת-הביניים היא מן הבעיות הקשות שבהוראת מקרא וכבר עמד עליהן בצורה קולעת ח"צ אנוך אשר גם הציע דרכים לפתרון, ראה הקדמתו לספרו: פרקי עמוס, מערכי שיעורים לכיתה ז, הוצאת "תרבות והינוך", תל-אביב 1963.

מזה שנים מורגש הצורך בחוברת-עזר למורה שתנחה אותו בהצגת השאלות הנכונות ובהעלאת הבעיות, שיש לעמוד עליהן בהוראת ספר ירמיהו. אמנם אנו מעוניינים שהתלמיד עצמו יעלה את השאלות והבעיות, ובוודאי לא נרצה שלאורך ימים יהיה רק המשיב לשאלותינו שלנו, אך מכיוון שיש להדריכו לדרך של העלאת בעיות בהדרגה, הרי שגם בשטח זה תרומתה של חוברת זו – חשובה.

הרב יצחק לוי, מוותיקי המורים למקרא, ניסה במשך שנים רבות להעמיק את לימוד הספר באמצעות דפי-שאלות שהגיש לתלמידיו בישיבה התיכונית "חורב" שכירו-שלם. דפים אלה קובצו בחוברת שלפנינו.

חלק מן השאלות לא יכשר אלא לתלמידים מצטיינים, ועל כן חובה עליו על המורה לברור היטב את השאלות המוצעות לכל פרק-לימוד ולשקול בהתאם לרמת כיתתו, אילו מהן מתאימות לכיתתו ואילו לאו, ואילו נכון להציע לתלמידים בודדים או לקבוצת תלמידים. בכיתה טובה אף אפשר ליתן את החוברת כולה בידי כל התלמידי-דים – להכוונת לימודם העצמי (בחוגים, בחופשה וכיו"ב) של אותם הפרקים שלא יילמדו בכיתה.

ויש לזכור: ככל שנצלח לעורר בלב תלמידינו הצעירים עניין בלימוד ספר נבואי זה, ראשון לספרי הנביאים האחרונים שנלמדים בבית-הספר, כן תרבה תקוותנו שנצלח לבסס את לימוד הנביאים האחרונים בשנים הבאות על יסודות של אהבה ואמונה בדבריהם הנאמנים, ומכאן שרבה האחריות וגדולה המשימה להצלחת הוראתו דווקא של ספר זה.

החוברת כוללת שאלות לחמישים-ושניים פרקי ספר ירמיהו, אף-על-פי שלפי תכנית-הלימודים נלמדים בכיתה ח ותקן כמשורש: הפרקים. תכנית-הלימודים למקרא בכיתה ח כוללת, מלבד לימוד ספר ירמיהו, גם לימוד הספרים חגי, זכריה ומלאכי מן הנביאים האחרונים, והספרים עזרא ונחמיה מן הכתובים. עומס זה בתכנית-הלימודים מחייב תכנון שנתי מדוקדק של החומר, באופן שלא יקופח אף אחד מן הספרים הנזכרים הנלמדים במחזור אחד בלבד, ואי-לימודם בשנת-לימודים זו תגרור התנכרות התלמיד אליהם, לפעמים לכל ימי חייו.

החוברת שלפנינו עשויה להיות לעזר רב בהטלת לימוד עצמי מודרך ומבוקר בפרקי ירמיהו – אלה שבתכנית-הלימודים ואף מבין הפרקים שלא נכללו בה – ובכך ניתן להקל במידה רבה את העומס המטריאלי הרובץ על המורה למקרא בכיתה ח, כדי שיוכל לעשות מלאכתו נאמנה בהוראת כל הספרים שנכללו בתכנית.

תודתנו נתונה לרב יצחק לוי על עבודתו בהגשת השאלות. לזכות את הרבים נתכוון, ועל כן יישר חיליה לאורייתא.

יהי רצון שיקויים בנו ובתלמידינו שזוכה ל"הימים ההם", ויקויים בנו: "כי זאת הברית אשר אכרת את בני-ישראל אחרי הימים ההם נאם ה' נתתי את-תורתך בקרבם ועל-לבם אכתובה, והייתי להם לא-להים והמה יהיו-לי לעם" (ירמיה לא, לא).

ש מ ו א ל ה כ ה ן

מפקח-מרכז על הוראת המקרא

פרקי ספר ירמיהו הנלמדים לפי תכנית-הלימודים בבית-הספר הממלכתי-דתי בכיתה ח*.

א-ב, (ה), ז-י, (יא-יב), יד-יז, (יח), יט-כ, כג, (כה), כו-כז, (כט), לא, (לב-לג, לה), לו, (לז-לח), לט-מ, (מה).

* הפרקים שבסוגריים נלמדים באורח אקסטנסיבי, אולם אם הזמן מרשה, רצוי ללמד גם אותם באורח אינטנסיבי. במסגרת הוראת המקרא לכיתות ז-יב שהכין המרכז לתכניות-לימודים, הוצע ללמד חלק מן הפרקים באופן חלקי בלבד (ראה הפירוט בתכנית-הלימודים).

דברים אחדים למורה

אתר דעת - מכללת הרצוג

גליונות אלה מיועדים להיות לעזר גם למורה וגם לתלמיד.

למורה כיצד?

מוצעות לו בזה שאלות לבחירתו בין להכנת התלמיד לשיעורו, בין לסיכום וחזרה על השיעור וכן להרחבת נושא השיעור. ויוקל לו לבנות את שיעורו על הכנה מוקדמת, ולא יצטרך לעסוק, בזמן המוגבל העומד לרשותו, בכל הראוי לעסוק בו להכרת מסגרתה של הנבואה.

ודוק: השאלות יינתנו לתלמידים לפי בחירתו של המורה. כל מורה מראה גטייה אישית מסויימת להדגשה ולהעמקה, ולא כל הכיתות שוות ברמתן. רק המסגרת הכללית צריכה להיות באותו כיוון: מהן הרעיונות הנצחיים שדברי הנביא מעבירים אלינו ולכל הדורות? וכיוון זה יעמוד במרכז השיעור, ועליו יבנה המורה את שיעורו.

באמצעות בדיקת שאלות ההכנה בתחילת השיעור ניתנת בידו האפשרות לעבור מתוכן מיד לעצם השיעור.

לתלמיד כיצד?

השאלות יכינו אותו להכרת הנבואה שבה ידונו בכיתה, מבחינה כללית ביותר: צורת הנבואה וחלוקתה לקטעים, הנושאים המרכזיים, המלים הקשות, הרעיונות הבולטים וכד'.

כמו כן ילמד להשתמש במפרשים המקובלים ובתרגום יונתן, ודבר זה יועיל לו בעתיד, בבואו ללמוד נביאים בכוחות עצמו.

במיוחד הודגש הקשר בין דברי הנביא לבין דברי התורה, זו שבכתב וזו שבעל-פה, כדי לתת לתלמיד את הפרספקטיבה הנכונה בלימודי הנ"ך ולהרגילו לעיון במקורות.

גליונות אלה אינם באים לגרוע מזכותו של המורה להוסיף או להחליף שאלות, לפי הצורך ולפי ראות עיניו, ובוודאי שאין החלוקה לשיעורים שבהם מחייבת אותו.

כל המורים המלמדים לפי גליונות אלה מתבקשים להעיר את הערותיהם הן באשר למסגרת הכללית, הן באשר לפרטים, כי עבודה זו היא נסיון, וכל נסיון אינו נבדק אלא לפי תוצאותיו.

שלמי תודה –

לרב שמעון אשר כהן שליט"א, ראש ישיבת "חורב" – היוזם

לתלמידי הישיבה – המגיבים

למר שמואל הכהן – המעודד

למר אליקים בן-מנחם – המעיר

ולמר אשר וסרטייל – העורך.

יצחק לוי

כסלו תשל"ז

כללים לתלמיד

אתר דעת - מכללת הרצוג

- (א) לפני שתתחיל להשיב על השאלות, עליך לקרוא בעיון את הקטע הנדרש, ורצוי מאד לקרואו על-פי טעמי המקרא.
- (ב) רצוי להכין את התשובות במסגרת "לימוד בחברותא".
- (ג) החלוקה ל"פרקים" בספרי המקרא אינה חלוקה ממקור יהודי, ואנחנו משתמשים בה רק מפני שהיא נוחה מן החלוקה לפרשיות סתומות ופתוחות שבמסורה. המקורות בספרי המקרא מובאים אפוא לפי פרקים (לפני הפסיק) ולפי פסוקים (אחרי הפסיק) על-פי חלוקה זו.
- (ד) מקורות מש"ס בבלי מובאות לפי ה"דף" המקובל, ולפי ה"עמוד" (ע"א או ע"ב). מקורות מש"ס ירושלמי מובאים לפי הפרק (פ') ולפי ה"הלכה" (משנה – ה'), וכן נהגנו לגבי מקורות מהתוספתא. מקורות מהמדרשים מובאים לפי הפסוקים במקרא שעליהם נאמר המדרש, או לפי ה"פרשיות" (פ').
- (ה) המלה "שם" מציינת שהמקור הוא באותו הספר כמקור הקודם.
- (ו) ראשי-תיבות שכיחים:
- ת"י – תרגום יונתן בן עוזיאל, התרגום הארמי לספרי הנביאים.
ס"ע – הברייתא "סדר עולם" מהתנא רבי יוסי בן חלפתא.
ב"ר – בראשית רבא (ובדומה – ש"ר, ויק"ר, במ"ר, דב"ר).
י"ש – ילקוט שמעוני, לקט מדרשים לרבי שמעון הדרשן, מחולק לפי פרשיות ולפי "רמזים".
- (ז) השאלות המסומנות בכוכב * לימין המספר מכוונות לתלמיד המתעניין בהרחבת הנושא.
- (ח) ב"ביאורי-מלים" יש לענות בדרך כלל על-פי "מצודת ציון" – אם לא ציון פירוש אחר. אבל יש לשים לב שבעל ה"מצודות" מבאר כרגיל במלים "לשון... או "ענין...", ועליך לבאר את המלים לפי הצורה הדקדוקית שבפסוק.
- (ט) בהסבר משלים או דימויים יש לבאר גם את המשל (או הדימוי), וגם את הנמשל.

(א) פסוקים א – ג (הפתיחה לספר)

1. מי כתב ספר ירמיהו? ראה בבא בתרא טו (תחילת עמוד א).
2. מאיזה שבט היה ירמיהו?
מה היה מקום מגוריו? מה כתוב בספר יהושע כא, יח על מקום זה? האם אתה ידע, היכן הוא המקום?
3. מי היה אביו של הנביא? ראה תרגום יונתן ורד"ק!
4. מתי התחיל ירמיהו להתנבא? כמה זמן היה זה לפני "גלות ירושלם בחדש החמישי?" ענה לפי המקורות דלהלן: מלכים ב' כב, א; שם כג, לא; כג, לו; כד, ח; כד, יח!
5. עיין באותם הפרקים במלכים ב' מי היו המלכים שמלכו באותה התקופה? כתוב סקירה קצרה על כל אחד מהם: קשרי משפחה, מעשיו העיקריים, מאורעות שאירעו בימיו, סופו!
6. ראה בהקדמת רד"ק לספר ירמיהו (הקדמה זו מודפסת בדרך כלל בסוף ספר ישעיהו); מי היו הנביאים האחרים שבתקופתו? מה היתה חלוקת התפקידים שביניהם?

(ב) פסוקים ד – י (נבואת ההקדשה)

7. מה פירוש "הקדשתך?" הסבר לפי רש"י!
8. במה מנמק הנביא את סירובו לקבל את הנבואה? באר לפי רש"י.
9. במה דוחה ה' את נימוקי סירובו?
10. מהי תכלית הפעולה הסמלית שבפסוק ט?
11. באר – לפי פסוק י – את שני תפקידיו של הנביא!

(ג) פסוקים יא – יט (נבואות המשלים)

12. לשם מה משתמשים – בדרך כלל – במשל?
* ראה גם בפתיחה ל"מורה נבוכים" של רמב"ם מד"ה "דע כי מפתח וכר".
13. מהו הנמשל למשל "מקל שקד"? הסבר לפי רש"י!
14. מהו הנמשל למשל "סיר נפוח"?
15. מי הם "ממלכות צפונה"?
16. על שום איזה חטא הם באים?
17. תן כותרת לפסוקים יז – יט.

לסיכום ולהרחבה

ערוך השוואה בין הקדשתו של ירמיהו לזו של משה רבנו (נשמות פרקים ג – ד) ולזו של שמואל (נשואל א' ג)!

*

(א) פסוקים א – ג (נבואת הנחמה)

1. כיצד תכיר שבפסוק א מתחילה נבואה חדשה?
(שים לב: החלוקה לפרקים אינה זהה עם החלוקה שלפי המסורה).
2. אם תעיין בספר הכתוב (או המודפס) לפי כללי המסורה, תוכל להכיר שנבואה זו נגמרת אחרי פסוק ג. איך?
3. כיצד מתקשרת נבואה זו אל נבואת החורבן הקודמת? ראה הסבר אחד ברש"י, והסבר אחר – ברד"ק!
4. רש"י בחומש שמות (יב, לט) מביא פסוקי נבואתנו. מהו שם הקשר?
5. לפי פירוש ה"מצודות" זוכר ה' לישראל שלושה דברים. מה הם? לפי תרגום יונתן כולם יחד הם דבר אחד. מה הוא?
6. אילו איסורי אכילה נרמזים בפסוק ג?
ראה ויקרא כב, י; וכן שם כג, יד!

(ב) פסוקים ד – כח (נבואת התוכחה)

7. באיזה חטא מאשים הנביא את ישראל בנבואה זו? צטט פסוקים!
8. מהי הטענה שמעלה הנביא בפסוקים ה – ח?
9. מהי הטענה הנוספת המועלית בפסוקים י – יב?
10. מה הן "שתים רעות" שבפסוק יג?
11. מהו הרעיון היסודי באמונתנו המבוטא בפסוקים יז – יט?
12. מהי הטענה כנגד ישראל בפסוקים כ – כב?
13. בפסוק כג – כאילו – טוענים בני ישראל את תשובתם להאשמותיו ולתוכחתו של הנביא.
מה היא תשובתם? ומה עונה עליה הנביא?
14. ביאורימלים: ושוחה, ההימיר, שמו, ושערו, יכלו, נצתה (קרי: נצתה), ירעוך קדקד, משבותיך תוכחך, מוסרותיך, צעה (רוש"י ו"מצודות"), שורק, סורי הגפן נכריה, בנתר, ברית, נכתם, בכרה, משרכת, פרה (כמו פרא) למד מדבר, תאנתה.

לסיכום ולהרחבה

בנבואה זו משתמש הנביא בהרבה דימויים.

הסבר את אלה:

1. מקור מים חיים – בארת נשברים אשר לא יוכלו המים.
2. נטעתיך שורק – ואיך נהפכת לי סורי הגפן נכריה.
3. בכרה קלה משרכת דרכיה.
4. פרה למד מדבר.
5. כבשת גנב כי ימצא.

פסוקים ב, כט – ג, ה

1. מהו הנושא הכללי שבנבואה זו?
2. הנבואה מתחילה במלים "למה תריבו אלי", ובדומה בפסוק לא: "מדוע אמרו עמי", ובפסוק לה: "ותאמר" וגו'. מה משתמע לך מפסוקים אלה על צורתה של נבואה זו?
3. הנביא מאשים כאן את ישראל בשני חטאים – נוספים על אלה שבנבואה הקודמת. מה הם?
4. מהו הדימוי שבו מתואר כאן היחס בין ה' לבין ישראל, ומהו הרעיון שבדימוי זה?
5. מהי דרישת הנביא מישראל המתבקשת כמסקנה מנבואה זו?
6. ביאורימלים: מאפליה, רדנו (שני פירושים ברש"י), עדיה, קשריה, תזלי (רש"י ו"מצודות"), חנוף תחנוף, שפים, רבבים, מאנת הכלם, הינטר.
7. מהן העובדות ההיסטוריות המסבירות את פסוק לו? ראה רש"י ורד"ק!

לסיכום ולהרחבה

- (א) יש בנבואה זו כמה רמזים לדיני התורה ולרעיונותיה. באר את הרמזים שבפסוקים דלהלן, לפי הפסוקים המקבילים בתורה:
1. פסוק לא – שמות טז, לב והמדרש המובא שם ברש"י.
 2. פסוק לד – שמות כב, א.
 3. פסוק א – דברים כד, א – ד (ראה גם יומא פו, ראש עמוד ב ורש"י שם).
 4. פסוק ג – דברים יא, יג – יז.
- (ב) הוויכוח שבין ה' לישראל מתרכז בפסוק לה. באר אותו היטב, בהקשר לנבואה כולה (ראה גם "ילקוט שמעוני" לפסוק זה):

(א) פסוקים ו – כ

1. תן כותרת לנבואה כולה!
2. כתוב תוכן חלקי הנבואה, לפי חלוקה זו:
ו – י; יא – יג; יד – יז; יח – כ.
3. מהן העובדות ההיסטוריות שעליהן מבוססת ההבחנה בין ישראל ליהודה בנבואה זו? נכור את אשר למדת בספר מלכים, ובמיוחד פרק יב במל"א, ופרק יז במל"ב.
4. מדוע קורא הנביא לישראל "משובה" וליהודה "בוגדה"?
ראה רש"י לפסוקים ז ויא!
- 5.* כמה זמן, בערך, עבר מגלות עשרת השבטים עד נבואתו של ירמיה?
6. על איזו תקופה מדבר הנביא בפסוק יב? (דברי רש"י, המתבססים על דברי ר' יוחנן במגילה יד ע"ב. וראה גם דברי רש"י בסנהדרין קי ע"ב, ד"ה עשרת השבטים).
7. על איזו תקופה מדובר בפסוק יח? הוכח דבריו?

(ב) פסוקים ג, כא – ד, ב (נבואת התשובה)

8. יש בנבואה זו דברי ה' הקוראים לתשובה, ויש בה דברי הוידוי של ישראל. חלק את הקטע לפי זה!
9. שלוש הבטחות מביטח ה', אם ישראל יחזרו בתשובה. מהן?
10. על איזה חטא מתוודים ישראל?
מהי ה"בושת" שאכלה את יגיע אבותינו?
מהו ה"שקר" מגבעות המון הריס"ז? השווה דברים יב, ב!

לסיכום ולהרחבה

- (א) חזור על הידוע לך מספר מלכים ב' פרקים כב – כג על תקופת מלכותו של יאשיהו (נבפרט פרק כג, פסוק כה)!
1. הסבר לפי זה את שתי האפשרויות שבפירוש רד"ק על מנה של נבואה זו (רד"ק לפסוק ג, ד"ה בימי יאשיהו המלך)!
 2. באר פסוק י לפי שתי האפשרויות!
- (ב) עיין סנהדרין צז (סוף ע"ב) וצח (תחילת ע"א) בוויכוח שבין רבי אליעזר ורבי יהושע!
3. מה הן שיטותיהן?
 4. מאילו פסוקים מנבואת התשובה מוכיח רבי אליעזר את דבריו?
 5. מאיזה פסוק בנבואה הקודמת מוכיח רבי יהושע את דבריו?

(ג) עיין יומא פו (סוף ע"א) בשאלתו של רב יהודה!

6. מהי הסתירה ציטוט הפשוט לקיטור מאגא מוצא?

7. ומהו הפתרון? באר לפי הגירסא הראשונה ברש"י!

(ד) עיין שם (באמצע העמח) בתשובתו של רבי אלעזר בן עזריה לרבי מתיא בן חרש.

8. על אילו עבירות מכפרת תשובה בלבד?

9. מאיזה פסוק וכיצד לומדים זאת? (ראה שם ברש"י).

*

פסוקים ג – לא

1. מהו המצב המתואר בפסוקים ז, יג וטז ?
מה גרם למצב זה? צטט פסוקים!
2. מה על העם לעשות לאור מצב זה?
3. מהו המשותף לארבעת הפסוקים כג – כז?
מדוע משתמש הנביא באמצעי סיפורתי זה?
4. איזה מצב מתואר בפסוקים אלה, לעומת המצב המתואר בפסוקים המצויינים
בשאלה 1?
מדוע מתאר הנביא גם מצב זה?
5. פסוק י נראה כאילו אינו שייך לנבואה זו. מדוע?
איך בכל זאת הוא משתלב בנבואה?
6. מי הוא המדבר בפסוקים יט – כא? ראה תרגום יונתן.
במה שונים דברים אלה משאר דברי הנבואה?
7. "שבר על־שבר נקרא" (פסוק כ). מה בין פירושו של רש"י לפירושו של רד"ק?
כתוב העובדות ההיסטוריות והבא פסוקים מספר מלכים!
8. ביאורי־מלים: ניר, שאו נס, העיזו, מסובכו, תצינה, והילילו, השא השאת,
לזרות, להבר, אונך, נצרים, אוחילה, הכרמל, זמתי, זרמה קשת, בעבים,
ובכפים.

לסיכום ולהרחבה

- (א) עיין בדברי רד"ק לפסוק כב (ד"ה בנים סכלים):
מתי החכמה היא שלמה? ומתי אינה אלא סכלות?
- (ב) עיין היטב בדברי רד"ק לפסוק ל (הקטע המתחיל במלים "והמשילים
גם כן לזונה" עד סוף הקטע):
1. מה אתה לומד מדברים אלה על מאורעות ימינו?
2. מהי מסקנתך מהדברים, גם לאור סוף פסוק לא?

•

פרק ה

אתר דעת - מכללת הרצוג

1. במסורה מחולק הפרק לארבע פרשיות. תן כותרת לכל אחת. פ
2. הפסוק החוזר נט (וכט) מצביע על חלוקה נוספת של הפרק. מה היא? מה הם המעשים ה"אלה", שה' יפקוד עליהם, שבחלק הראשון, ומה הם "אלה" שבחלק השני?
3. מהו הגורם לחטאים אלה? הבא פסוקים!
4. עיין היטב בפסוק יב! באיזה יסוד מאמונתנו כפרו?
5. מיהו הגורם המפריע לאמונה? כיצד הוא מפריע?
6. איך מוכיח הנביא את היסוד הזה בפסוקים כ – כד?
7. פסוקים ל ולא נראים כסיכום החלק השני של הפרק. הסבר!
8. ביאורי-מלים: ולא-חלז, נואלו, יתגודדו, מיחנים (הכתיב: מחניס), בשרותיה, נטישותיה, אשפתו, ירשש, ישור כשך יקושים, ככלוב, עשתו, שמה ושערודה.
9. מצא פסוק נחמה בפרקנו! כיצד נתקיימה נבואה זו?
10. מצא בפרקנו עונש "מידה כנגד מידה".

לסיכום ולהרחבה

- (א) עיין שבת קיט (סוף ע"ב) וקכ (ראש ע"א) ורש"י שם (ד"ה בדברי תורה!).
1. באילו עניינים "פסקו אנשי אמנה" בדור החורבן, ובאילו עניינים לא פסקו?
- הערה למתעניין: ראה ב"חידושי אגדות" למהרש"א שם, בקטע המתחיל: "והנה רב עונות" וכו', ותמצא דברי מוסר חודרים המתאימים לדורנו.
- (ב) עיין בדברי רד"ק לפסוק א!
2. איזו בעיה הוא מעורר?
 3. מהי תשובתו של אביו של רד"ק?
 4. מהי תשובת חז"ל (המקור בסנהדרין מז ע"א).
 5. מהו ההבדל העקרוני בין שתי התשובות?
- (ג) עיין רד"ק לפסוקים ד וז:
6. מי הם ה"דלים" ומי הם ה"גדולים"?
 7. מדוע לא קיווה הנביא למעשים טובים מאת ה"דלים", אבל קיווה להם מה"גדולים"?
- (ד) "שבעת חקות קציר ישמך לנו" (פסוק כד).
8. מה רוצה הנביא להוכיח בפסוק זה?
 9. מה הן "חקות קציר" לפי רש"י? באר הפסוק לפי פירושו!
 10. מה הן "חקות קציר" לפי רד"ק? מה מוכח מהן?
 11. מדוע נמנים ימי קציר לפי שבועות?

*

פרק 1

אתר דעת - מכללת הרצוג

1. המלים "כה אמר ה'" הן סימן לתחילת נבואה. חלק לפי זה את הפרק לארבעה חלקים ותן כותרת לכל אחד!
שים לב: על-פירוב מקשרת מלה נוספת – כמו "כי" או "לכן" – לנבואה קודמת!
2. מהי האווירה המשותפת לכל ארבע הנבואות? צטט פסוקים!
3. הנביא משתמש בדבריו ב"לשון נופל על לשון". הסבר מושג זה לפי הדוג" מאות שבפסוקים א' (והשווה פסוקים ג' וז') וכו'!
4. מי הוא, לפי פשוטו של מקרא, המדבר בפסוקים ד' והז' ("מצודות").
- 5* ראה תענית כט ע"א. למי מייחסת הגמרא את דברי הסיפא של פסוק ד' ומה היא לומדת ממנו?
6. בפסוקים י' – יד מעמיד הנביא את דברי נביא האמת לעומת דבריהם של נביאי השקר. מה טוען נביא האמת? מה אומרים נביאי השקר?
7. כיצד מתייחס העם לדברי נביאי האמת? ראה פסוקים י', טז, יז!
8. ביאור-מלים: העזו, משאת, דמיתי נרש"י ו"מצודות", קדשו, סללה, כהקיר ביר מימיה, עולל יעוללו, סלסלות נרד"ק ו"מצודות", נלאיתי הכיל, יעור, מגור, והתפלשי, בחון, נחר, מפח, נתקו.

לסיכום ולהרחבה

- (א) 1. ראה מכילתא לשמות כ, יז. מה לומדת המכילתא מפסוק טו בפרקנו?
2. מה לומדת הגמרא בשבת קיט ע"ב מאותו הפסוק?
3. ומה היא לומדת מפסוק יא?
- (ב) 1. באר שפת המשלים הבאים – משל ונמשל:
 2. רעים ועדריהם.
 3. כהקיר ביר מימיה כן הקרה רעתה.
 4. עולל יעוללו כגפן... כבוצר על-סלסלות.
 5. והקמתי עליכם צפים.
 6. חיל כילודה.
 7. אבל יחיד.
 8. נחר מפח מאש תם עפרת.
 9. כסף נמאס.
- (ג) לאילו דברי תורה מרמזים פסוקים אלה:
 10. פסוק ז' – דברים כח, טא
 11. פסוק ט' – דברים כד, כא
 12. פסוק יט' – דברים לב, א
 13. פסוק כ' – שמות ל, לד
 14. פסוק כ' – ויקרא א, ג
 15. פסוק כח' – ויקרא יט, טז

*

(א) פסוקים א–טו

1. מהו נושא הנבואה?
2. הנביא נצטווה לומר נבואה זו במקום מסויים. באיזה מקום? באיזו הזדמנות נאמרה הנבואה, לפי השערתך? מהו הקשר בין המקום וההזדמנות לנושא הנבואה?
3. "ואשכנה אתכם במקום הזה" (פסוק ג) – "ושכנתי אתכם במקום הזה" (פסוק ז) – "אשר שכנתי שמי שם" (פסוק יב). מה רוצה הנביא להראותנו בהשתמשו במלה החוזרת "שכך"?
4. מהי הברירה שמעמיד הנביא לפני העם בנבואה זו?
5. מה מוכיח הנביא לעם "ממקומי אשר בשילו" (רד"ק), ועל איזה מאורע היסטורי הוא מסתמך כאן (רש"י)?
6. מה מוכיח הנביא מ"כלזרע אפרים" ועל איזה מאורע היסטורי הוא מסתמך?
7. כתוב חיבור קצר על הנושא "בית המקדש כמקום הכפרה"!

(ב) פסוקים טז – כ

8. מדוע לא תועיל תפילת הנביא?
9. ראה "ילקוט שמעוני" לפסוק יח ובאר, מה הם ה"כונים" ומה היא "מלכת השמים"?
10. כתוב זה ליד זה את דברי הפסוק (יח) ואת מעשה אבותינו לפי מדרש זה.

(ג) פסוקים כא – כח

11. מהו נושא הנבואה?
12. במה משלימה נבואה זו את הנבואה שבחלק הראשון של הפרק?
13. על איזה הבדל בין דיני אכילת בשר עולה ובשר שלמים (חבחים) סומך הנביא לעגו שבפסוק כא? (רש"י).
14. בפסוק כג שורת מובאות (ציטטות) מן התורה. העתק את הפסוקים שמות יט, ה; ויקרא כו, יב; דברים ה, ל, וכתוב אותם במקביל לדברי הנביא.

לסיכום ולהרחבה

(א) עיין היטב בדברי רד"ק לפסוק כב:

1. מהי הבעיה שרד"ק בא לפתור אותה?
2. מהי תשובתו הראשונה?
3. מהי תשובתו השנייה?
4. מה הנביא בא לנמק במלים "ולא צויתים"?

5. על אילו שני סוגי קרבנות יש בתורה ציווי, ומדוע הם אינם נכללים כאן בתוכנית הקריאה?
6. רד"ק מביא כאן שני טעמים להקרבת קרבנות. מה הם?
7. מי הוא "מורה צדק רבינו משה ז"ל, שבדברי רד"ק?

- (ב) ידועה השאלה: במה אשמו הדורות המאוחרים יותר מן הדורות הראשונים, שבגללם חרב בית המקדש?
כתוב התשובה שבפסוקים כה – כו, וראה גם רד"ק לפסוק כו!
(ג) הסבר את ההערה המוסרית שמעיר רד"ק למלים "אבדה האמונה ונכרתה מפיהם"!

•

פסוקים ז, כט – ח, יב

1. העתק מספר מלכים ב' פסוקים ג רי – יג שבפרק טז, ופסוקים ה – ז שבפרק כא, פסוקים המקבילים לרעת בני יהודה כמתואר בפסוקים ל – לא, ומצא, על אילו ממלכי יהודה נאמרו הדברים!
2. השווה פירושו של רש"י על דרך עבודת המולך כאן לפירושו לויקרא יח, כא ולדברים יח, י!
- 3* עיין סנהדרין סד ע"ב בתיאור עבודת ה"מולך": היכי דמי? אמר אביי וכו', וכן רש"י שם ד"ה שרגא דלבני, והשווה לסנהדרין סג ע"ב בנוגע לעבודתם של ספרדים וחזקיה מלך יהודה.
4. היכן "גיא ברהנס" ומדוע הוא נקרא בשם זה?
5. באר פסוק ד לפי שני הפירושים שברש"י!
6. רד"ק מפרש פסוק ד בהקשר עם פסוק ה. הסבר!
7. "גסחסידיה בשמים ידעה מועדיה" וגר.
מה הם "מועדיה" ו"עת באנה" של עופות אלה?
מהי הדוגמה שהנביא רוצה להראות לשומעיו?

לסיכום ולהרחבה

1. ראה סנהדרין צו, סוף עמוד ב, והסבר, מדוע יעצו עמון ומואב לנבר כדנצר להוציא עצמות מלכי יהודה וכו' מקבריהם?
2. עיין היטב בדברי רד"ק לפסוקים ח וט ובאר, מה אומר, לדעתו, הנביא על ה"חכמות החיצוניות", ועל יחסן לחכמת התורה?

פסוקים יג – כב

1. מהי האווירה שמשרה נבואה זו על השומע?
לאיזה מצב מדיני מתאימים התיאורים? ראה גם לקמן לז, ה – י!
2. צטט פסוקים מהנבואה המנמקים את הגורמים למצב זה!
3. מה נוגע עניין הישועה לקציר וקיץ (אסיף התאנים)?
ראה רש"י ורד"ק לפסוק כ!
4. ביאורי-מלים: אסף אסיפם, ונדמה, הדמננ, מיראש, בעתה, איךלהם לחש, מבליגיתי, דוי, קדרתי, שמה, ארכת בתעמי.

לסיכום ולהרחבה

- (א) איך מתרגם יונתן קטעי פסוקים אלה:
1. "ואתן להם יעברום"
 2. "לעת מרפה זהנה בעתה"
 3. "מזן נשמע נחרת טוסיח"
 4. "הצרי אין בגלעד אסרופא אין שם".
- (ב) ראה, מי אמר לפי תרגום יונתן את הפסוקים יח – יט – כ – כא – כב, והסבר את המשך הפסוקים על פיו.

(א) פסוקים א – ה

1. מהו סוג החטאים, שבגללם מבקש הנביא להתבודד במדבר?
2. ערוך רשימת החטאים הקשורים בדיבור המחכרים כאן ומצא את איסורו של כל אחד מהם בתורה!
3. מה הוא החטא המתלווה לחטאים אלה, ומה הקשר ביניהם?
4. ביאורי־מלים: עצרת, וידרכו, עקוב יעקב (רש"י ו"מצודות"), העוה נלאו, צורפם, חץ שחוט.

(ב) פסוקים ט – טו

5. קטע זה מחולק במסורה לארבעה חלקים ("סתומות") נט – י; יא; יב – יג; יד – טו. הוכח שהשאלה שבפסוק יא מתייחסת לתיאור שבפסוקים ט ויג?
6. אם תעיין בדברים כט, טו – כח, תבין שהתשובה שבפסוקים יב – יג קשורה לתיאור שבפסוקים יד – טו. כיצד?
7. ביאורי־מלים: בכי ונהי, נצתו, לגלים, מעון תנים, שררות לבם.

(ג) פסוקים טז – כה

8. תן כותרת לפסוקים טז – כא.
9. במה "יתהלל המתהלל", ובמה "אל יתהלל"?
10. כיצד מתקשרים הפסוקים כב – כג לנבואה כולה? היעזר ברד"ק!

לסיכום ולהרחבה

- (א) עיין ברמב"ם, משנה תורה, ספר מדע, הלכות דעות פרק ו הלכה א: מהו המצב שבו על האדם לנהוג כבקשת הנביא ירמיה בפסוק א?
 - (ב) עיין נדרים דף פא ע"א (מן "דאמר רב יהודה אמר רב") והשב:
 2. מהו הרמז בפרשתנו, שהחכמים והנביאים לא יכלו לפרש ולענות על השאלה?
 3. ראה שם בר"ן (בשם ה"ר יונה ז"ל): מדוע אין רב יהודה אמר רב מפרש את הפסוק "עלעבם אתתורת" כפשוטו?
 4. ראה שם: מדוע כל כך חמור החטא "שאין מברכין בתורה תחלה"?
- ראה גם ההסבר ב"משנה ברורה", סימן מז, סעיף קטן ב!

(ג) עיין בפתיחה למדרש איכה (מודפס במדרש רבה), הקטע השני המתחיל: רבי אבא בר כהנא - מכללת הרצוג

5. איך מסביר רבי שמעון בר יוחאי את הפסוק "עלעבם את תורתך"?

נסה לתרגם לעברית את הסיפור על רב אסי ורב אמי.

6. איך מסבירים רב הונא ורב ירמיה את הפסוק?

(ד) עיין אבות פרק ד משנה א ובפירושו של "תוספות יום טוב" שם:

7. מה היא כוונת שאלותיו של בן זומא: איזהו חכם? איזהו גיבור? ואיזהו עשיר?

8. כיצד מסבירות תשובותיו של בן זומא את הפסוקים כב – כג?

•

(א) פסוקים א – טז

1. מהו נושא הקטע?
2. נבואה זו נאמרה בדרך "עימות" – זה לעמת זה. הסבר את הדברים וציין את קבוצות הפסוקים לפי דרך זו!
3. באיזה אמצעי משתמש הנביא כדי להשפיע על שומעיו? שים לב במיוחד לפסוקים ג – ה, וז – ט!
- * בנוגע להיתר השימוש באמצעי זה ראה מגילה כה ע"ב: אמר רב נחמן וכי. מהי "דרך הגויים", מה הם "אתות השמים", ומה הם "חקות העמים"?
5. מדוע נאמר פסוק יא בלשון הארמית? (רש"י לפי ת"י).
6. היעדר ב"מצודות" ותרגום את הפסוק ללשון הקודש!
7. ביאורי-מלים: אלתחתו, ידי-חרש, במעצד, ייפהו, ובמקבות, יפיק, כתמר מקשה המה, יאתה, מרקע, ולא-יכלו, נשאים, נסכו, תעתעים.

(ב) פסוקים יז – כה

8. ביאורי-מלים: כנעתך, והצרת, נחלה, נבערו, השכילו, השמו.
9. את מי מאשים הנביא כגורמים לפורענות שבאה על ישראל? ובמה הוא מאשימם?
10. הסבר פסוק כג לפי פירושי רש"י ורד"ק!

לסיכום ולהרחבה

"ומאותות השמים אלתחתו" (פסוק ב).

- (א) עיין שבת קנו ע"א (למטה): מדוע אין לישראל לחשוש מאותות השמים? נראה גם רש"י שם, ד"ה אין מזל לישראל.
- (ב) עיין גם סוכה כט ע"א (ורש"י שם, ד"ה אל דרך): באיזה תנאי אין להם לישראל לחשוש מאותות השמים? כיצד מוסבר לפי זה ההקשר בפסוק?
- * (ג) בנוגע לחכמת האסטרונוגיה נראיית העתיד מתוך המזלות – עיין באריכות בדברי רמב"ן לדברים יח, ט, בקטע המתחיל במלים: ועתה דע והבן וכי. וכן עיין בדברי רמב"ם, הלכות עבודת כוכבים, פרק יא, הלכה טז.

*

פסוקים א – יז

1. קטע זה מחולק במסורה לששה חלקים. ציין את הפסוקים של כל קטע ותן כותרת לכל אחד.
2. לאיזו ברית הכוונה בחלק הראשון? היעזר ברד"ק לפסוק א!
3. מצא הקבלות בין פסוקי הנביא לפסוקי התורה!.
4. "ודברתם אלאיש יהודה" (פסוק ב). מה קשה לרד"ק? וכיצד הוא מיישב את הקושי?
5. במה הפרו ישראל את הברית?
6. מדוע לא יתפלל הנביא בעד העם הזה? ראה "מצודות"!
7. "בעת קראם אלי. בעד רעתם" (פסוק יד). איך מפרש תרגום יונתן מלים אלה? מה בין פירושו לפירושו של רד"ק?
8. "מה לידידי בביתי" (פסוק טו). מי הוא ה"ידיד"? מי שואל את השאלה? ומהי כוונתה? ענה לפי תרגום יונתן, לפי רש"י, ולפי רד"ק!
- 9* מי הוא – לדעת תוספות מנחות נג ע"ב, ד"ה בן ידיד – ה"ידיד" לפי פשוטו של מקרא?
10. פרש את המשך הפסוק הנ"ל לפי כל אחד מהפירושים!

לסיכום ולהרחבה

- עיין מנחות נג ע"ב: א"ר יצחק בשעה שחרב וכר.
1. מי הוא ה"ידיד" לפי מדרש זה?
 2. כתוב את הוויכוח שבמדרש – לפי פסוקנו.
 3. למה נמשלו ישראל ל"זית רענן" לפי מדרש זה? נשני פירושים ברש"י שם).
 4. ראה שם בהמשך העמוד בגמרא: מה היא דעתו של רבי יהושע בן לוי ומה היא דעתו של רבי יוחנן?

(א) יא, יח – יב, ו

1. באר את קטעי הפסוקים הבאים: "ככבש אלוף יובל לטבוח" (רד"ק), "נשׁ חיתה עץ בלחמו" (ת"י), "שנת פקדתם" (מצודות), "שלו כלבגדי בגד", "קרוב אתה בפיהם" (ת"י), "והקדשם ליום הרגה", "קראו אחריך מלא" (רש"י), פירוש רב האי גאון ברד"ק, פירוש אביו של רד"ק.
2. על מי מתלונן הנביא בפסוק יט? מהו תוכן התלונה?
3. הסבר הקדמת הנביא לשאלתו בפסוק א פרק יב.
4. מדוע "דרך רשעים צלחה"? (פסוק א)
מה גורם לו לנביא לשאול שאלה זו? (שני פירושים ברש"י).
5. באילו מלים מתחילה תשובתו של הקב"ה לשאלת הנביא – לפי פירוש רש"י? ומהי התשובה?
כיצד מתייחסת התשובה לפי שני פירושי השאלה?
- 6.* באילו מלים מתחילה התשובה, לדעת תרגום יונתן?
מהי התשובה? (הסבר דבריו תמצא גם בסנהדרין צו ע"א).
- 7.* מהי תשובת הקב"ה על עצם השאלה, לדעת רד"ק, ומה מוסיף לו הקב"ה, לפי פירוש?
8. מה הוא הקשר בין סוף פרק יא לתחילת פרק יב?
מכור שאין חלוקת הפרקים שלפנינו לפי המסורה).

(ב) פסוקים ז – יז

9. חלק את הקטע לשני חלקים. לפי מה חילקת? תן כותרת לכל חלק!
10. למה מתכווין הנביא במשלים אלה: "ידידות נפשי" (ת"י), "כאריה ביער" (רד"ק), "העיט צבוע" (רש"י), "רועים רבים שחתו כרמי", "זרעו חטים וקצים קצרו" (רש"י ורד"ק).
11. מי הם "שכני הרעים הנגעים בנחלה"?
* ראה הנבואות שבפרקים זו – מטו!
12. במה יכופר עוון הגויים? הסבר לפי רד"ק (פסוק טז)!

לסיכום ולהרחבה

שאלות כשאלתו של הנביא ירמיה בפסוק א נשאלות גם בספרים אחרים (למשל: חבקוק א, תהלים עג, איוב יב), ובכל המקומות ניתנת התשובה – לפי השואל ולפי העניין.

1. עיין דברים ז, י: מהי תשובת התורה, לפי רש"י?
2. ראה רמב"ן שם: מה הם שלושת הדברים שבגללם מאריך הקב"ה אפו לרשעים בעולם הזה?
3. לאיזה משלושת ההסברים הנ"ל לתשובת הקב"ה (שאלות 5, 6, 7) דומה תשובת התורה בסי דברים?

*

פרק יג

אתר דעת - מכללת הרצוג

1. תן כותרת לפסוקים א – יא וכותרת לפסוקים יב – יד!
2. ביאורי־מלים: אזור, בנְקִיק הסלע, נבל, ונפצתיים, הרי נשף, מפני גוה נשני פירושים ברש"י ואחד ברד"ק, מראשונותיכם, הגלת שלומים נשני פירושים בתרגום יונתן, שניים ברש"י ואחד ברד"ק, ואת למדת אותם נתרגום יונתן ו"מצודות", חבלים, נחמסו עקב־ך, למודי הרע, מנת מדיך.
3. בקטע הראשון דבר ה' אל הנביא שלוש פעמים נפסוקים א, ג, ה. מדוע היה צורך בכך?
4. כיצד מסביר ה' בדיבור הרביעי (פסוק ח) את הפסוקים הקודמים כתוב זה ליד זה את המשל והנמשל!
5. שני נמשלים למשל הנבל (אחד בפסוק יג, ואחד בפסוק יז). מה הם?
6. מהו המדומה לעורו של הכושי ולחברבורותיו של הנמר? ראה רד"ק ו"מצודות".
7. פסוקים כ – כז נאמרו בלשון נוכחת. מדוע? השווה שאלה 4 בפרקים ב–ג.

לסיכום ולהרחבה

עיין חגיגה ה ע"ב:

1. לאיזה פירוש למלים "מפני גוה" מן הרמחים בשאלה 2 דומה פירושו של רב שמואל בר יצחק?
2. לאיזה פירוש דומה פירושו של רב שמואל בר נחמני?
3. שלושה לשונות "דמע" בפסוק יז. מה הם לפי ר' אליעזר, ומה הם לפי "איכא דאמרי"?
4. מה קשה על הפירוש השני? מה מתרצת הגמרא?

•

פרק יד

אתר דעת - מכללת הרצוג

1. נבואה זו נאמרה בעקבות מצב מסויים שהיה בימיו של הנביא ירמיהו. מהו מצב זה? הבא פסוקים לתיאור המצב!
2. איך צריכים להגיב שומעי הנבואה על תיאור זה? הבא הוכחות לתגובה כזאת מהתורה!
3. יש בפרק זה קטעי תיאור, קטעי תפילה, וקטעי תוכחה. ציין את הפסוקים לפי חלוקה זו!
4. "למה תהיה כגר ... וכארח ... כאיש נדהם, כגבור ...". מה המיוחד בציונו של כל אחד מהדימויים האלה? ראה רד"ק!
5. מהי הסנגוריה שמלמד הנביא על ישראל בפסוק יג?
6. כיצד תבין את תשובתו של ה' (פסוק טז) לסנגוריה זו? ראה רד"ק והסבר את הסתמכותו של רד"ק על פרשה בתורה (דברים יג, ב – יז)!
7. באיזה נימוק נוסף משתמש הנביא בתפילה שבפסוק כא? היכן מצאת הנמקה דומה בתורה?

לסיכום ולהרחבה

השווה את תפילותיו של ירמיה בפרק זה לתפילותיו של משה רבנו. (ההש' וואה תכלול את מטרות התפילה ואת הנימוקים שבהם משתמשים המתפללים): שמות לב, יא – יד; שמות לב, לא – לב; במדבר יד, יג – יט; במדבר טז, כב.

•

(א) פסוקים א – ט

1. כיצד מתקשר פרק זה לפרק הקודם?
2. מה עשה מנשה בן יחזקיהו בירושלם?
סכם את הדברים הכתובים במלכים ב' פרק כא, א – ט וטז.
3. לאיזו גלות מתכוין הנביא בפסוק ז? ראה רד"ק והסבר מה מכריח את רד"ק לפרש כך!
4. "עצמרלי אלמנותיו" (פסוק ח). הנביא מזכיר כאן מלחמה שהתרחשה זמן רב לפני תקופתו (ראה רד"ק)!
תאר את המלחמה ותוצאותיה על פי דברי הימים ב', כח, ה – טו!
5. מי היא "יולדת השבעה"? מדוע היא אומללה? מי הם "שאריתם"? (רש"י).

(ב) פסוקים י – כא

6. ביאורי-מלים: מדון, נשיתי, שריתך, הפגעת, הירוע, והעברתי את אויבך (רד"ק – למתעניין: ראה תרגום יונתן, והסבר דבריו ברד"ק; ראה גם ב"מנחת ש"י).
7. תן כותרת לקטע כולו!
8. פרט תלונותיו של הנביא (פסוקים י, טו – יח)!
9. מה משיב ה' לתלונותיו? (פסוקים יא – יב; יט – כא).
10. איך מתייחס הנביא לקבלת הנבואה? (פסוק טז).
11. מה מוסיף ה' בפסוק יט על תפקידו של הנביא כפי שהוא מנוסח בפרק א?
ראה שם שאלה 11!
12. מדוע צריך היה ה' לחזור על ההבטחה שנתן לירמיה עם הקדשתו (פרק א)?
ראה רד"ק לפסוקים יח וכ.

לסיכום ולהרחבה

1. ראה "ילקוט שמעוני": במה דומים משה ושמאל? מדוע ה' מזכיר דזקא את אלה מכל נביאי ישראל?
2. ראה בבא בתרא ח ע"ב: אמר רבי יוחנן, כל המאחר בפסוק זה (פסוק ב) קשה מחבירו. כיצד?
- 3.* עיין דבריהימים ב' לג, יב – יט!
מה תקשה מפסוקים אלה על פסוק ד בפרקנו?
תשובה לקושיה זו תמצא ברד"ק ליחזקאל יח, ו בסוף פירושו הארוך שם.
4. כתוב חיבור קצר על הנושא: כי זעם מלאתני!
5. עיין בבא מציעא פח ע"א: איך דורשים שם האמוראים את שני חלקי פסוק יט שבפרקנו?

(א) פסוקים א – יג

1. בפסוקים אלה אומר ה' לנביא להימנע מעשיית שלושה דברים, אף־על־פי שאנו מצויים לעשותם. מה הם? נשים לב לחלוקת הקטע על־פי המסורה). נסה למצוא את מקורותיהן של מצוות אלה בתורה.
2. במה מנמק ה' לנביא את הוראות ההימנעות ממעשים אלה? כתוב הנמקה לכל אחד מהן!
3. מה רוצה ה' להשיג בהתנהגותו זאת של הנביא? ראה פסוק י!
* עיין בפירושו של ר"י אברבנאל!
4. אילו מנהגי אבלות נזכרים כאן? באילו מהן נוהגים בימינו, ואילו מהם אסורים בתורה? הבא מקורות בתורה לאיסורים!
5. מהי שאלת העם למראה התנהגותו של הנביא, ומהי תשובתו של הנביא?
6. במה חמור עוון דורו של ירמיה ממעשי אבותיהם? ראה גם רד"ק!
7. עיין בפתיחה למדרש איכה (בקטע השני) ומצא, איך מסבירים רב הונא ורבי ירמיה בשם רבי חייא בר אבא את כפל הלשון: "ואותי עזבו ואתי תורתי לא שמרו?"

(ב) פסוקים יד – כא

8. חלק את הקטע לחלקיו לפי המסורה ותן כותרת לכל חלק!
9. מתי משתמשים בביטוי "חיי ה'" וגו'?
10. מדוע משתמשים בביטוי כזה? היעזר ברד"ק!
11. על איזו תקופה מדבר הנביא בחלק הראשון? הוכח דברך! מהו הקשר לפסוקים שלפני זה? היעזר ברד"ק!
12. מהו הנמשל לדייגים, ומה הנמשל לציידים?
13. מה הוא "חילול הארץ"? עיין היטב ברד"ק וצטט את הפסוקים המובאים, המדברים על חילול הארץ!
14. מהו "משנה עונם וחטאתם"? היכן נזכר בתורה רעיון דומה?
15. מה היא ההוכחה ההגיונית לאפסות כל האלילים?

לסיכום ולהרחבה

(א) עיין ברד"ק לפסוק ב וענה על השאלות:

1. מה היא המבוכה שעליה מדבר רד"ק? באר את שלוש שאלותיו.
2. מה היא תשובתו העקרונית להסבר פסוקנו? למה שאני רואה בזה? וכ"ו. על אילו מלים שבפסוק הוא מסתמך? ראה גם סוף פרק יא!
3. איך מוכיח רד"ק את דרכו מתוך דברי המלאכים אל לוט: 19 טספה בעון העיר (בראשית יט, טז)? הסבר היטב!

4* עיין בהמשך דברי רד"ק ובפרשה ביחזקאל יד, יב – כג: איך משתנה אהנו של מקבליה במקרים אלה – צדיק אחד בעיר, ג' צדיקים בעיר, " צדיקים בעיר. מנין מוכיח רד"ק כל אחד מדינים אלה?

5* מה הוא מקשה ממזמור צא ("יפול מצדך אלף" וגו'), ומה תירוצו

6* מה הוא מקשה מעזרא ב, כג ("אנשי ענתות" וגו'), ומה הוא מתרץ?

(ב) ראה ברכות יב (בסוף עמוד ב):

7. מדוע נהיה חייבים להזכיר יציאת מצרים גם בימות המשיח?

8. איך מסבירה הגמרא את הפסוק בירמיהו?

(ג)* רמב"ן לשמות יב, א מביא את פסוקנו.

9. מה מסביר רמב"ן בעזרת פסוק זה?

10. במה שונה שימוש בפסוק זה מפירושו של רד"ק (נראה שאלה 10) ודברי הגמרא הנ"ל?

(ד) ראה רש"י שמות ג, ב (מובא אחרי פירושו לפסוק ט בשם רבי ברוך ברבי אליעזר).

11. איזה פסוק מפרקנו הוא מביא?

12. מהו הרעיון המשותף לפסוק בשמות ולפסוק בירמיהו?

*

פרק יז

אתר דעת - מכללת הרצוג

1. תן כותרת לכל אחד מן הקטעים א – ד; ה – יג; יד – יח; יט – כז!
2. ביאורימלים: בצפרן שמיר, חרושה, הררי בשדה (רש"י ו"מצודות"),
ושמטתה, כערער, חרדים, יובל, עקב הלב, קרא דגר ולא ילד, וסורי, בארץ
יכתבו, אצתי, למחתה.
3. כתוב בשני טורים מקבילים פסוקים ה – ו ולעומתם פסוקים ז – ח, לפי
הרעיונות המקבילים שבהם, ומצא, מה רוצה הנביא ללמדנו בהקבלה זו?
4. השווה פסוק ח לתהלים א, ג. מהו הרעיון המשותף שבשני הפסוקים?
5. במה מתבטא חוסר בטחונו של האדם בפסוק ה, ובמה בפסוק יא?
6. שני עיקרי אמונה בפסוק י. מה הם? (ראה ב"ג עיקרי המודפסים בסידורים
אחרי תפילת שחרית, או בשיר "יגדל"). מה הקשר בינם לבין נושא הנבואה?
7. הסבר את הדימוי "קורא דגר ולא ילד" (פסוק יא).
8. עם מי מתווכח הנביא בקטע השלישי?
מה היא הנימה האישית שמכניס הנביא לזיכוח זה?
9. מה היא ההבטחה בזכות שמירת שבת בירושלם?
מה יקרה בירושלם בעוון חילול שבת?

לסיכום ולהרחבה

(א) ראה רד"ק לפסוק יט:

1. מדוע מתריע הנביא דווקא על הוצאה והכנסה בשבת בשער י
העיר ולא מבתיה לרחובותיה?
(כדי להבין את ההלכה, עיין או"ח סי' שסד, סעיף ב).
2. מדוע מדגיש הנביא את ההכנסה יותר מאשר את ההוצאה?
3. מה מוכיח רד"ק מספר עזרא (נחמיה יג, טו – כב)?

(ב) ראה רד"ק לפסוק כד:

4. מדוע תולה הנביא בנבואה זו את חורבן ירושלם דווקא בחילול
שבת?
5. הסבר דברי רד"ק: שמירת שבת עיקר גדול באמונת האל –
בחיזושו העולם, באמונה באותות ובמופתים ובקיום כל התורה.
6. הסבר לפי זה את מאמרם של חז"ל (נר' חייא בר אבא בשם
ר' יוחנן, שבת ק"ח ע"ב) שמביאו רד"ק: מה עניין שמירת שבת
לעובד עבודה זרה?

*

פרק יח

אתר דעת - מכללת הרצוג

1. החלק הראשון (א – יז) מחולק במסורה לחמישה קטעים. תן כותרת לנבואה כולה, וכותרת משנה לכל קטע וקטעו
2. באיזה מובן ישראל הם "כחמר ביד היוצר"? הסבר המשל והנמשלו?
3. באר הדימויים בפסוק יד. השווה לפרק ב, פסוק יג.
4. תן כותרת לחלק השני (יח – כג). על מי מתלונן הנביא? מה עושים לו?
5. מה הם אותם תפקידיו של ירמיהו, שלפי דעת אנשים אלה אפשר למסור לאנשים אחרים?
6. מהי הזכות שמזכירה ירמיה בתפילתו?
- 7*. ראה בבאיִקמא טז ע"ב ומצא, מה דרש רבא על פסוק כג?

לסיכום ולהרחבה

עם קריאת הפסוקים ט – י מתעוררת הבעיה דלקמן: רמב"ם בפתיחתו לפירוש המשניות נמודפסת במסכת ברכות, הקטע שמתחיל "והחלק השני בענין הנביא" – ובעקבותיו גם רד"ק (ירמיה כח, ז) – כתב, שנבואה טובה מוכרחה להתקיים בכל אופן, ובקיומה ייבחו הנביא על אמיתותו, כפי שנאמר בתורה (דברים יח, כב): "אשר ידבר הנביא בשם ה' ולא יהיה הדבר ולא יבא הוא הדבר אשר לא־דברו ה', בודון דברו הנביא לא תגור ממנו".

והנה בפסוקנו נאמר: "ונחמתי עליהטובה אשר אמרתי להיטיב אותו". דברים אלה עומדים, לכאורה, בסתירה לדברי רמב"ם. ועוד יקשה, שלפי פסוקנו אין, לכאורה, שום בחינה על אמיתות הנביא.

1. עיין שם ברמב"ם את תירוצו בעניין פחדו של יעקב מפני עשו, חרף הבטחת ה' לו "ושמרתיו בכל אשר־תלך" (בראשית כח, טח). נסה לתרץ את קושייתנו על־פי דבריו שם!
2. איך תבאר, לפי זה, את המלים בפסוקינו: "ורגע אדבר – אשר אמרתי להיטיב אותו"?
- 3*. עיין גם בפירושו של ר"י אברבנאל לפרקנו. באיזו דרך מסביר הוא את העניין?

•

(א) יט, א – יג

1. נבואה זו מקבילה במידה מסויימת לנבואה שבפרק הקודם. כתוב את ההקבלה לפי הנושאים דלקמן (לעזרתך סימון הפסוקים):

פרק יט	פרק יח	
ב	ב	א. מקום הנבואה
א זי	ג-ד	ב. נושא המשל
י	ג-ד	ג. מי עושה את הפעולה
א-ג	יא	ד. מי רואה את הפעולה
יא-יג	ו-יא	ה. הנמשל

2. מהו הקשר בין שתי הנבואות?
 3. מהו ההבדל היסודי בין שתי הנבואות?
 4. נמק את ההבדל בין המקומות שבהם נאמרו הנבואות.
 5. השווה נבואה זו (פרק יט) לנבואה מקבילה בסוף פרק ז.
 אילו דברים נוספים בנבואתנו?
 6. מצא עונש "מידה כנגד מידה" בנבואה זו.

(ב) יט, יד – כ, ו

7. למי נאמרה הנבואה שבפסוק טו, היכן היא נאמרה וכיצד היא מתקשרת לנבואה הקודמת?
 8. ראה ת"י ורד"ק והשב, מה היה תפקידו של פשחור בן אימרי?
 ראה פסוק ו ותמצא דבר נוסף שעסק בו. מהו מדוע הוא הכה את ירמיה ושם אותו במהפכתו?
 9. באר את דברי ירמיה לפשחור בפסוק ג! (2 פירושים ברש"י ופירוש רד"ק).
 (לעזרתך: פירוש המלה "פשח" – ראה איכה ג, יא ומסכת שביעית פ"ד משנה ו.
 פירוש המלה "פש" – הרבה, גדול.
 הסבר לפירוש השני של רש"י, תמצא ב"מצדות").
 10. כיצד מסביר ירמיה את דבריו אלה בפסוקים ד – ז? השב על-פי כל אחד משלושת הפירושים הנ"ל!

(ג) כ, ז – יח

11. חלק קטע זה לפי המסורה ותן כותרת לכל חלק.
 12. מצא את הקשר הענייני לנבואה הקודמת!
 יש גם קשר מילולי. מצא גם אותו!

13. ביאוריִימלים: פתייתי ה' ואפת, ולקלס, עצר בעצמתי, ונלאיתי כלכל, שמרי צלעי, עריץ, הרת עולה – דעת - מכללת הרצוג
14. איך מתאר הנביא את התופעה של קבלת נבואה? מדוע הוא מתאר אותה? השווה את התיאור הזה לתיאור שבפרק טו, פסוק טז!
15. מה היא כוונת הקללה שבפסוקים יד – טז? ראה רד"ק!
16. מדוע מגיעה קללה למבשר הולדתו? ראה רד"ק ו"מצודות".

לסיכום ולהרחבה

- (א) השווה הביטוי שבפסוק ג (פרק יט) לביטויים דומים בשמואל א' ג, יא ובמלכים ב' כא, יב!
1. לאיזה אירוע נרמז בספר שמואל?
 2. לאיזה אירוע נרמז בספר מלכים?
 3. מהו הצד השווה שבשלוש הנבואות המכרות?
- (ב) הנביא מביא בפרק יט – כמעט בשלמותו – פסוק מהקללות שבפרשת כי תבא. כתוב זה ליד זה את שני הפסוקים!
- (ג) עיין תענית ד ע"א. איך מסבירה שם הגמרא את שלושת הביטויים שבפסוק ה (פרק יט)? עיין גם ברש"י שם. איך מסביר אותם תרגום יונתן בן עזיאל?
- (ד) מה היה סופם של אוהביו של פשחור? השווה פסוקים ד וז (פרק כ), וראה רד"ק!
- (ה) "ושם תמות ושם תקבר" (כ, ו). מה רוצה הנביא להדגיש בכפל לשון זה? ראה רד"ק (נירושלמי כלאים פ"ט ה"ג – תמצא שם לפי ציון פסוקנו ב"תורה אור").
- (ו) בחמישה מקומות מתלונן ירמיה על מר גורלו: פרק יא נ"ח – כ; פרק טו נ" – יח; פרק יז נ"ד – יח; פרק יח נ"ח – כג; פרק כ ה – יח.
- כתוב את המשותף שבכל התלונות הללו! כתוב את המיוחד שבכל אחת מהן! על אילו מהן עונה לו ה' ומה הוא עונה?

*

פרק כא

אתר דעת - מכללת הרצוג

הנבואות שבפרק זה ושברקים כב – כג נעד פסוק ח) מכוונות כלפי מלכי בית דוד שמלכו בחייו של ירמיהו. טרם תגש להשיב על השאלות שהכינונו לפרק זה, עיין בספר מלכים ב' פרקים כב – כה, ובמקביל – בדברי הימים ב' פרקים לד – לו. רבות מן השאלות הן הרחבה לשאלה מספר 5 לפרק א.

- (א)
1. חלק את הפרק לפי המסורה ותן כותרת לכל חלק.
 2. מה מבקש צדקיהו מהנביא? באיזו תקופה נאמרה בקשה זו?
 3. מה היא תשובת ה'?
 4. מה היא הברירה שמעמיד ה' לפני העם ובמה היא מנומקת?
 5. למי מופנה החלק השלישי? מדוע קורא להם הנביא "בית דוד" (נד"ק)?
 6. הסבר פסוק יג!

(ב) כתוב על יאשיהו:

1. מי היה אביו? כמה זמן מלך? מה היה סופו?
2. מה נאמר על יחסו למצוות ה'?
3. רשום פעולותיו העיקריות (גם לפי המסופר בספר דברי הימים).
4. מה נאמר עליו בנבואות שבפרקים כא וככ?

(ג) כתוב על יהואחז:

1. מי המליכו? כמה זמן מלך? איך הוא נקרא בדברי הימים א' ג, טז? (ראה גם הוריות יא ע"ב). מה היה סופו?
2. מה נאמר על יחסו למצוות ה'?

(ד) כתוב על יהויקים:

1. מי המליכו? כמה זמן מלך? מה היה שמו הקודם?
2. מה היה יחסו למצוות ה'? מה נאמר עליו בסנהדרין קג?
3. אילו פסוקים בנבואות אלה נאמרו עליו? כתוב תוכנם!
4. מה היה סופו? ראה גם בנבואות ירמיה שלפניך, וכן לקמן פרק לו, פסוק ל.

(ה) כתוב על יהויכין:

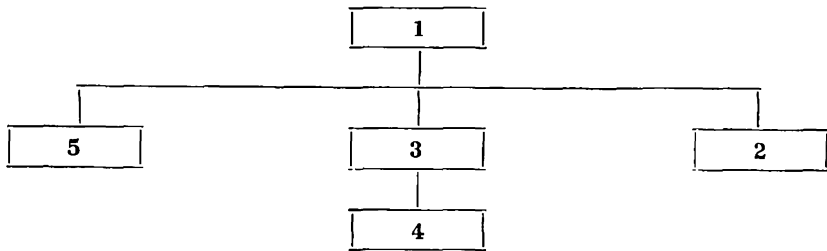
1. איך הוא נקרא בנבואות שלפניך? ואיך הוא נקרא בדברי הימים א' ג, טז ובאסתר ב, ז?
2. כמה זמן מלך? מה נאמר על יחסו למצוות ה'?
3. אילו פסוקים בנבואות אלה נאמרו עליו? כתוב תוכנם!
4. מה היה סופו? ראה גם סוף ספר ירמיה וספר מלכים.

(ו) כתוב על צדקיהו:

1. מי המליכו? כמה זמן מלך? איך נדע? - מכללת הרצוג
2. מה היה שמו הקודש? איך הוא נקרא בנבואות שלפניך? ראה גם דברי הימים א' ג, טו (וברד"ק שם), וכן בהוריות יא סוף ע"ב. עיין שם: מדוע נקרא כך?
- 3* מה ידוע לנו על מעשיו? ראה לקמן פרקים לז – לט, ושאלות הסיכום שם.
4. מה היה סופו? ראה גם לקמן פרק לט. מה נאמר על סופו בנבואות שלפניך? *עיין ב"סדר עולם", פרקים כד – כז, ותמצא עוד הרבה השלמות לעובדות שלמדת מהשאלות (ב)–(ו).

לסיכום ולהרחבה

(א) ערוך טבלה לפי הדוגמה שלפניך, ומלא את המשבצות בשמות המלכים. (המספרים – לפי סדר מלכותם, וסידור המשבצות – לפי יחסי הקירבה שביניהם).

(ב) לפי איזה סדר מזכירים מלכים אלה בפרקים שלפניך? נסה להסביר סדר זה.

*

פרק כב

אתר דעת - מכללת הרצוג

1. ביאורימלים: ועליותיו, ופעלו, וספון בארו, ומשוח בששר, עלבצעך, ועל המרוצה, מקננת, נחנת, אתקנך, עצב נבזה נפוץ.
2. על מי נאמרו פסוקים אלה: א – ט; י – יב; יג – יט; כ – ל?
3. במה תלויה ההצלחה של מלכות בית דוד?
4. מי הוא ה"מת", ומי הוא ה"הולך" בפסוק י? (רש"י ורד"ק).
5. במה משווה הנביא את יהויקים לאביו יאשיהו?
6. באר פסוק כט! (נשלושה פירושים ברש"י. וראה ברד"ק השוואה לפרק ז, פסוק ז).

לסיכום ולהרחבה

- (א) השווה פסוק ל לדבריהימים א' ג, טז – יט. מה קשה? התשובה תמצא בסנהדרין לז סוף ע"ב, וכן ברש"י ורד"ק לפסוק כד.
- (ב) רש"י ורד"ק משווים סמל ה"חותם" לנאמר בחגי ב, כג. מה הוא הסמל?
- מהו הקשר בין הדברים? (ראה במקור ולעיל בדבה"א).
- (ג) כתוב חיבור מסכם: יחסו של הנביא לבית המלוכה.

*

(א) פסוקים א – ח

1. מי הם "הרעים"? ומדוע קוראם הנביא כך?
2. במה מאשים הנביא את "הרעים" האלה?
3. על איזו תקופה מדבר הנביא בפסוקים ג – ד? לפי רד"ק – שתי אפשרויות. הסבר שתיהן!
4. על איזו תקופה מתנבא הנביא בפסוקים ה – ח? הוכח דבריו!
5. תאר את מעלותיה של אותה התקופה על-פי הפסוקים שלפניך!

(ב) פסוקים ט – מ

6. תן כותרת לנבואה כולה!
7. שתי פרשיות בתורה מדברות על נביא שקר: דברים יג, ב – ו; שם יח, כ – כב. עיין בשתי הפרשיות עם פירש"י ומצא את ההבדל העקרוני שבין שתיהן!
8. האם שני סוגי נביאי שקר אלה נזכרים גם בנבואתנו? הוכח תשובתך!
9. אילו רגשות מתאר הנביא בפסוק ט? מדוע באו עליו רגשות אלה?
10. מהי דרכו של נביא אמת? כתוב על-פי הפסוקים: יח, כב, כט.
11. מהי דרכו של נביא שקר? ראה פסוקים: יא, יד, יז, כז, ל – לב.
12. מה רוצה הנביא להוכיח בפסוקים כג – כד? מה הוא הקשר לנבואתנו?
13. במה מאשים הנביא את נביאי השקר שבימינו?
14. מהו מובנו האמיתי של הביטוי "משא ה'", ומדוע מתנגד הנביא לביטוי זה?

לסיכום ולהרחבה

(א) באר את שפת הדימויים:

"כחלקקות באפלה"

"מאכיל אותם לענה והשקתים מיראש"

"מה'לתבן אתהבר"

"כפטיש יפצץ סלע".

(ב) הביטוי "כפטיש יפצץ סלע" מובא בדברי חז"ל בהקשרים שונים.

באר דבריהם במקומות אלה:

תענית ד ע"א – סוכה נב ע"ב – סנהדרין לד ע"א – שבת פח ע"ב.

פרק כד

אתר דעת - מכללת הרצוג

1. ביאורי־מלים: דודאי תאניס, מועדים, החרש והמסגר (לפי ת"י), הבכורות (השווה ישעיהו כז, ד!).
2. תן כותרת לארבעת חלקי הפרק (לפי חלוקת המסורה)!
3. מה היא כוננת המשלו? ואל מי מכוון הנביא את דבריו?
4. מדוע יש תקווה לגלות יכניה? הסבר פסוק ז; וראה "מצודות" (פסוק ו) ד"ה ובניתיה!
5. מי הם "הישבים בארץ מצרים" (פסוק ח)? ראה פרקים מב—מד!

לסיכום ולהרחבה

- בדבר הביטוי "ואתה חרש ואתה מסגר" — ראה מלכים ב' כד, יד וברש"י שם, וכן עיין סנהדרין לח ע"א וברש"י שם!
1. מי הם החרש והמסגר על־פי פשוטו של מקרא? ומדוע הגלה אותם נבוכדנצר? השווה שמואל א' יג, יט.
 2. מי הם — לפי הדרש? הסבר את הביטוי!
 3. אילו אישים היו ביניהם? ראה: יחזקאל א, ב—ג; אסתר ב, ו; דניאל א, ו.

*

1. תן כותרת לנבואה כולה.
2. ביאורי־מלים: קול רחים ואור נר (רש"י ו"מצודות"), כוס היין החמה, והת' געשו, והתהללו, ואת כלהערב (רש"י ורד"ק), קצוצי פאה, ומלך ששך (הסבר את "כתב הסתרים" שבשם הזהו), וקיו, נוהו, הידד כדרכים יענה, יעור, לדמך, הילילו, והתפלשו, ותפוצותיכם, ונדמו, חרון היונה (ת"י ורד"ק).
3. במה מנמק הנביא את גזר־דין הפורענות שתבוא על יהודה?
4. מהו המיוחד שבגזר־דין זה? ראה "סדר עולם" סוף פרק כו?
5. מה מסמלת שתיית כוס היין החמה?
מי ישתה ממנה ראשון ומי אחרון?
6. כמה זמן יימשך שלטון מלכות בבל? ראה החשבון ברד"ק (פסוק יב). מדוע נגזר שגלות יהודה תארך מספר שנים זה? ראה דברי הימים ב' לו, כא; ויקרא כו, לד ורש"י שם.
7. הסבר את ה"קל וחומר" שבפסוקים כח – כט!
8. מי הם "הרעים" ו"אדירי הצאן", ומי הם "מרעיתם"?
9. "עזב ככפיר סכו" (פסוק לח) – באר לפי רש"י, רד"ק ו"מצודות".

לסיכום ולהרחבה

כתוב חיבור על הנושא: הקשר בין מאורעות ותהפוכות בין־לאומיים למצבו של עם ישראל (משמעות הביטוי: "נבוכדנצר מלך־בבל עבדי").!

•

אתר דעת - מכללת הרצוג

1. הסבר את חלוקת הפרק לפי המסורה!
2. איזה שם תתן לפרק כולו?
3. מתי, היכן ובאיזו הזדמנות נאמרו דברי הנביא?
4. השווה דבריו של ירמיה בפרק זה לדבריו בפרק ז'!
5. במה שונה האזהרה שבפרק זה מן האזהרה שבפרק הקודם? כמה שנים עברו בין שתי האזהרות?
6. מי הם קטגוריו (מאשימיו) של הנביא ירמיה? במה הם מאשימים אותו? מדוע הוא חייב מיתה, לפי דברי מאשימיו? (ראה דברים יח, כ).
7. איפה מתקיים המשפט? מי הם שופטיו של הנביא?
- 8* "שער ה' החדש". מדוע נקרא כך? ראה ת"י, רש"י ורד"ק!
9. מה הן שלוש טענותיו של הנביא כלפי מאשימיו?
10. מה הוא פסק־דינם של שופטיו, ומהו נימוקם?
11. השווה פסוקים ח וטז. מה היא השאלה המתעוררת? מה השתנה בינתיים?
12. בפסוקים יז – כג מובאות הוכחות מנוגדות. במה הן מנוגדות? הסבר את הגורם לטענות המנוגדות (רש"י ורד"ק)!
13. באיזו תקופה היה חי מיכה המורשת? חפש את דברי הנבואה המצוטטים בספרו (בתרי עשר).
- 14* ראה ישעיה ח, ב, וראה הסברו של פסוק זה במכות כד ע"ב ובתוספות שם! מה היתה נבואתו של הנביא אוריה?
15. מדוע צריך היה להציל את ירמיה, אף־על־פי שהכירו בו כנביא אמת?

לסיכום ולהרחבה

תאר את מהלך משפטו של הנביא ירמיה, כאילו היית אחד הנוכחים מתוך העם. מה ראית? מה שמעת? מה היו מחשבותיך? איך השפיעו עליך הדברים שנאמרו שם? כיצד אתה מתייחס לקטגורים, לשופטים ולנביא עצמו?

*

פרקים כז-כח

אתר דעת - מכללת הרצוג

1. מהו הנושא המשותף לשני הפרקים?
2. מה מסמלים המוסרות והמוטות? ראה כז, יא; כח, י – יד!
3. מתי נצטווה ירמיה לעשות את המוסרות והמוטות?
4. מתי הוא שלח אותם אל המלכים (כז, ג)? ראה רש"י ורד"ק!
כמה זמן היו אפוא המוסרות על צוארו של ירמיה?
5. מה נעשה בהם בסוף התקופה הזאת? נשים לב: בציווי נאמר "מוטות", ובכח, י נאמר "מוטה".
6. לשם מה באו שליחי המלכים לירושלם? ראה רש"י ורד"ק!
7. כתוב תוכן הנבואה (כז, ד – יא) ששלח ירמיה למלכים!
8. כתוב תוכן דברי הנבואה (כז, יב – טו) המכוונים אל צדקיהו מלך יהודה!
9. מה התנבאו נביאי השקר? ומה ענה להם ירמיה?
10. לאיזו עובדה היסטורית מתייחס ירמיה בפסוק כז?
11. מה הם ה"עמדים", "היס", ו"המכנות"? (ראה מלכים א' ז).
מאיזה חומר היו עשויים?
12. "ויהי בשנה ההיא" (כח, א). מה קשה לרש"י? מהו תירוצו?
13. "בראשית ממלכת צדקיהו מלך־יהודה בשנה הרבעית" (נשם). מה קשה בפסוק זה? מהי תשובת רש"י ומהי תשובת רד"ק (נפ"י "סדר עולם" פרק כה)? להבנת התשובה עיין גם להלן פרק נא, נט.
14. מדוע נקרא חנניה בן עזור "הנביא"? ראה סנהדרין צ ע"א.
15. מה היתה "נבואתו" של חנניה? על סמך מה הוא אמר את דבריו? ראה סנהדרין פט ע"א (וכן רש"י כאן).
16. כיצד מגיב הנביא ירמיה על "נבואתו" של חנניה?
ראה גם דברי "בעל אגדה" המובאים בפירושו רש"י.
- 17* מה הפגם שמצאו חז"ל בתגובתו זאת של ירמיה? ראה סוטה מא ע"ב.
18. מהו העיקרון שמלמדנו ירמיה בפסוקים ז – ט? ראה רד"ק (נוכן בהקדמת רמב"ם לפירושו למשנה – ראה "לסיכום ולהרחבה" לפרק יח).
הסבר לפי זה את הוויכוח בין ירמיה לחנניה – על־פי ירושלמי סנהדרין פ"א ה"ה (נהקטע המתחיל: הדא הוא דכתיב ויהי בשנה ההיא וכר)!

18. איך תפרש לפי עקרון זה את הפסוק בתורה בדברים יח, כב?
19. כתוב תוכן נבואתו של ירמיה אחרי שחזניה שבר את המוסקה מעל צואר ירמיה!
- 20* מה קשה לרש"י בפסוק יז, ומה הוא מתרץ?
 (והוא על-פי ת"י לפסוקים טז ויז, וירושלמי סנהדרין פ"א ה"ה – ראה שאלה 17).

לסיכום ולהרחבה

1. כיצד נתקיימה הנבואה שבפסוק ז (פרק כז)? ראה לעיל פרק כה שאלה 6 (עפ"י מגילה יא ע"ב), וכן דניאל ה, ל!
2. "בבלה יובאו ושמה יהיו" (פסוק כב, פרק כז). ראה כתובות קי ע"ב (בסוף העמוד): מה ביקש רבי יהודה ללמוד מפסוק זה? ומה השיב לו רבי זירא?
3. תאר את מהלך הוויכוח שהתנהל בבית ה' לעיני הכהנים וכל העם!

*

פרק כט

אתר דעת - מכללת הרצוג

1. ציין תוכן כל חלק מחלקי הפרק לפי המסורה ואחר תן כותרת לפרק כולו!
2. אל מי מיועדת האיגרת? מדוע ראה ירמיה צורך לשלחה?
3. מה הן ארבע ההוראות שבאיגרת? מה המשותף שבהוראות אלה?
4. מה הן דברי העידוד שבאיגרת? כלפי מי נאמרו הדברים?
5. במה מאשים ירמיה את נביאי השקר אחאב בן קוליה וצדקיהו בן מעשיה? איזה סוף הוא מנבא להם?
- * ראה גם סנהדרין צג ע"א!
6. במה האשים שמעיה הנחלמי את הכהן הגדול שביושלם? השווה גם לעיל פרק כו!
7. במה מאשים ירמיה את נביא השקר שמעיה הנחלמי? מה מנבא לו ירמיה?

לסיכום ולהרחבה

- (א) השווה פסוקים ה וז לדברים כ, ה – ז, וכן לדברים כח, ל. מהו המשותף שביניהם?
 - (ב) המפרשים מביאים פסוק ז כמקור לדברי רבי חנינא סגן הכהנים באבות פ"ג מ"ב. הסבר את דבריהם!
 - * (ג) בהשוואה בין דברי הימים ב' לו, כא – כג (וכן עמרא א, א – ב) לבין דניאל ט, א – ב נראה ניגוד בעניין השלמת שבעים השנה של גלות בבל שבנבואת ירמיה (פסוק י).
1. מהו הניגוד?
 2. מהי טעותו של דניאל? ראה מגילה יב ע"א!
(שים לב: דריוש המזכר בדניאל נט) הוא מדי, ואילו דריוש המזכר בעמרא נד, כד) הוא פרסי.)
 - ראה רד"ק לחגי א, א – שתי תקופות לחשבון ע' שנה.
 3. מאימתי עד מתי התקופה הראשונה?
 4. מאימתי עד מתי התקופה השנייה?
 5. על איזו משתי התקופות מדובר בנבואתנו?
(שים לב: למי נאמרה נבואתנו?)
 6. הסבר לפי זה את הביטוי שבמקורות הנ"ל:
"לכלות דבריה בפי ירמיה" או "אשר היה דבריה אלירמיה הנביא".

1. פרק זה מחולק במסורה לששה חלקים. תן שם לכל חלק! תן כותרת לנבואה כולה!
2. ביאורי-מלים: על-חלציו, ושאנן, ונקה לא אנקך, אנוש, נחלה, למזור, תעלה, והיו שאסיד למשסה, ארכה, והכבדתיס, ולא יצערו, אדירי, ערב אתלבו, מתגורר.
3. מדוע אמר ה' דווקא על נבואה זו שיש לכתבה על ספר?
4. אפשר לפרש את הנבואה על שתי תקופות שונות. הבא סימוכין לכאן ולכאן!
5. הסבר את הרעיון שבפסוק: "ועת צרה היא ליעקב וממנה יושע" (ז).
6. הסבר את הרעיון שבפסוק: "ויסרתיד למשפט ונקה לא אנקך" (יא).
7. עיין סנהדרין צח ע"ב וברש"י שם: גם עולא, גם רבה וגם רבי יוחנן התבטאו על ימות המשיח "ייתי ולא איחמיניה". מהו פירושו של ביטוי זה? מדוע התבטאו כך? נשים לב: שם בגמרא שתי תשובות בדבר – אחת בתשובת רבה לאב"י המסתמכת על דברי רבי יעקב בר אידי, ואחת בתשובת רבי יוחנן לריש לקיש – על סמך פסוק בפרקנו).

לסיכום ולהרחבה

- (א) עיין סוכה מא ע"ב (וכן ראשיהשנה ל ע"א) – איזו הלכה לומדים מפסוק יז באיזו דרך לומדים אותה?
- (ב) בפרק זה מצויים הרבה קטעי פסוקים הדומים לקטעי פסוקים במקדמות אחרים במקרא. כתוב בטורים מקבילים את הפסוק שבפרקנו לעומת פסוקים אלה:
דברים ל, ג ו	שמות לו, כז
ישעיה י, כז	דניאל יב, א
שמות ו, ז	הושע ג, ה
יחזקאל לו, כח	ויקרא כו, יב
- (ג) בחר לך באחד מזוגות הפסוקים שבשאלה (ב) והסבר את הרעיון המשותף לשני הפסוקים!

(א) פסוקים א – לט

1. ביאוריימלים: להרגיעו, משכתיך חסד, תעדי, וחללו, נצרים, בבכי יבאו (רש"י ורד"ק), מזרה, ונהרו, רוה, לדאבה, דשן, עגל לא למד, ספקתי עליך, המו מעי, צינים, תמרורים נשים לב: פסוק יד לעומת פסוק כ, בסר, תקהינה, רגע היס, ימדו, קו המדה, השדמות.
2. במה שונה האווירה בנבואה זו מן האווירה שברוב נבואותיו של ירמיהו? ציין פסוק בפרקנו שבו מביע הנביא עצמו את שינוי האווירה!
3. אם תעיין בפרק כולו, תמצא בו חמש קבוצות של נבואות:
 - א – כא; כב – כה; כו – לג; לד – לו; לז – לט.
 - א. על מי נאמרה הקבוצה הראשונה? שים לב לפסוקים אלה: ד, ה, ח, יז, יט, כ!
 - ב. על מי נאמרה הקבוצה השנייה?
 - ג. על מי נאמרה הקבוצה השלישית?
 - ד. מהו הרעיון היסודי של הקבוצה הרביעית?
 - ה. תן כותרת לקבוצה החמישית!
- ו. מהו המשותף לכל חמש הנבואות? תן כותרת לפרק כולו!

(ב) פסוקים א – יג

4. מהו היחס המיוחד של ה' לישראל? השתמש לצורך תשובתך בפסוקים א, ב, ח, וכן בהמשך הפרק בפסוקים יט, כז, לב, לג, לה, לו.
5. תחילת פסוק ב אינה יכולה להיות מפיו של הקב"ה. מדוע? מי אמרו הסבר לפי תרגום יונתן, רש"י ורד"ק?
6. קטע זה מחולק במסורה לשלושה חלקים. כתוב תוכן כל חלק לחוד!
7. למה רומזת הברכה המיוחדת לכהנים שבפסוק יג?

(ג) פסוקים יד – כא

8. "רחל מבכה על־בניה... ושבו בנים לגבולס" (יד – טז). הסבר המשך הפסוקים לפי תרגום יונתן! מי היא "רחל", לפי הסבר זה? נסה להסביר את הכינוי!
 9. רד"ק מביא מדרש על פסוקים אלה (החל במלים: "ויש דרש למה רחל" וכו', עד המלים: "שמסרת סימניך לאחותך"). הסבר את המדרש הזה לאור הפסוקים!
 10. עיין במדרש הנוסף שמביא רד"ק, וכן רש"י בראשית מז, ז. מה עניינה של רחל לפסוקנו?
 11. באר את הרהורי התשובה שבפסוקים יז – יח!
 12. מהו תפקיד ה"ציונים" וה"תמרורים"? באר לפי רש"י ורד"ק!
- * נסה לבאר לפי תרגום יונתן!

13. "כי־ברא ה' חדשה בארץ נקבה תשובב גבר" (כא).
מה היא ה"חדשה"? **מחר הצעתי מריצונה?**

(ד) פסוקים כב – לט

14. מצא פסוקים מקבילים לפסוק כז בפרק א ובפרק יח!
מה רוצה הנביא לבטא בהשתמשו באותם הביטויים?
15. "אבות אכלו בסר ושני בניו תקהינה" (כח).
מהו מובנו של המשל? האם משמעותו נכונה? ראה רד"ק. ראה גם יחזקאל יח, ב, והמשך הפסוקים שם.
- 16* איך מבין רש"י שם ביחזקאל את המשל? האם פירושו של רד"ק שם מתאים לפירושו כאן?
17. מה ישתנה לעתיד לבוא, ולכן לא יאמרו עוד את המשל הזו? ראה רד"ק!
18. מדוע לעתיד לבוא לא יצטרכו עוד ללמוד דעת ה' באר פסוק לג לפי רד"ק ו"מצודות"!
19. הנביא מביא שתי השוואות – אחת לקיום הנצחי של עם ישראל, ואחת לאהבה הנצחית של ה' לישראל. נסה להסביר את הדומה שבהשוואות (ראה גם רד"ק)!
- 20* בפסוק לז המלה "באים" נקראת, אבל אינה כתובה בספר. עיין על פסוקים דומים בנדרים לז ע"ב וערוך רשימה של שבעת הפסוקים הנזכרים שם, אחרי שבדקת אותם במקרא! הוסף עליהם עוד ארבעה פסוקים המובאים שם בהגהות הגר"א ממסכת סופרים פ"ו ה"ח!

לסיכום ולהרחבה

- (א) תאר את הרינה והשמחה על "טוב ה'" שיבוא לעתיד לבוא!
- (ב) ראה עירובין נד ע"ב! מה למדו חז"ל מפסוק כז?
- (ג) ראה ספרי לדברים יא, יז – יח (וכן רש"י שם): מה עוד למדו חז"ל מפסוק זה?
- כיצד מתייחס לימוד זה לפשט הפסוק?
- (ד) במה מתאימה נבואה זו להפטרה ליום שני של ראש־השנה?
- (ה) בחר באחד הרעיונות שבנבואת הנחמה בפרק זה, והעמד אותו לעומת אחת מנבואות הפורענות והזעם שבפרקים הקודמים!

*